

SZÍVVEL, LÉLEKKEL, BECSÜLETTEL

Főhajtás egy olyan pedagógus házaspár előtt,
amelyet „nem terem már ez a mai világ”

Az alcímben szereplő fél mondatot Lakatos József bakonybéli dédapám szokta emlegetni az 1960-as évek elején Somfaiékat szóba hozva. Az azóta eltelt több, mint négy évtized még inkább alátámasztotta az állítás igazát. Somfainé Pados Mária és Somfai János 16 évnyi falusi szolgálat után, erejük teljében váltak meg a bakonybéli iskolától,¹ több évtizedes munka és alkotás követte még ezt Pápán.

A kezdetektől

Pados Mária 1912. március 16-án Pápán született, római katolikus iparoscsaládban. Édesapja megbecsült kőművesmester volt.² Az Alsóváros Sárkány utcai³ családi házában vele együtt öt gyermek nevelkedett. Mária a rajzolás, festés iránti tehetségét anyai ágon örökölte. Távolabbi családjába tartozik a híres festőművész Edvi Illés Aladár és rokona Mohos Piroska, aki San Franciscóban lett sikeres festő.⁴ Mind népesebb számú utódai között is feltűnően sok a rajztehetség és a művészi adottság.⁵ Unokái közül Zsuzsanna Budapesten rajztanár, s a Veszprémben élő Laura is rajztehetség.

A polgári iskola elvégzése után a híres Ranolder Intézetben folytatta tanulmányait. Erre az időszakra így emlékezett vissza 1988-ban: „Már polgári iskolás koromban sokat rajzoltattott, másoltattott osztályfőnököm saját gyűjteménye számára. A pápai Ranolder Intézetben Florkievics Ágnes irgalmas nővér rajztanár hamar felfigyelt rám. Ingyenesen járhattam a szakkörébe. Külön munkákkal bízott meg, iskolai ünnepek alkalmával élőképhez háttérket festettem, meghívókat, albumokat készítettem. A 120 képzős növendék közül engem tett első helyre. Festményeimet a rajzterem üvegfalú szekrényeibe rakta ki. Osztálytársaim körém gyűltek, azt másolták, amit én rajzoltam. Sokszor segített nekik.”⁶

A festés, rajzolás mellett ugyancsak nagyon fontos volt számára a tanítás: „Mióta az eszem tudom, tanító

akartam lenni.” – vallottamár idősödő fejjel. Udvarukon sámlikra, fatuskókra ültek a nálánál nagyobbacska gyerekek, föl-alá járt közöttük, „tanította” őket, ahogy nevelőtől látta.⁷ E lelkesedése vezette a polgári iskola után a Ranolder Intézetbe. Ott nagy energiával vette az akadályokat. A tanulás, művészeti munka mellett még arra is volt ereje, hogy A Mi Világunk című önképzőkori folyóirat szerkesztésében is részt vegyen. Végzősként, ötödéves korában így szólt a lap hasábjain társaihoz: „Hív, szólít a pálya. Tanítónők leszünk, a magyarság apostolai. Reménységét bizza ránk a haza és tüzeslelkű, áldozatra kész ifjúságot vár tőlünk. Meg akarunk felelni!” Ez a lelkesedés vezette a magánéletében: tanító volt az iskola falain kívül is. Czirók Viktória, egykori tanítványának lánya családtagjainak elbeszéléséből így eleveníti fel az egyik megható történetet: „Pados Mária csitri lány korában polgári iskolai magánvizsgára készítette föl a szomszédék még csitribb lányát, aki később az édesanyám lett. Barátságból, jószomszédi akcióban. Cserébe Eszter nagymamám csinos ruhákat varrt neki, a kor illedelmes stílusában, hogy a tanítónövendék ne valljon szegyényt iskolatársai előtt ilyen téren se. Észrevétlenül, mindig tanított anélkül, hogy kioktatásnak látszott volna tapasztalatai felidézése, véleménye hangoztatása.”⁸

Elrepültek a diákevek. Hiába volt akarat, hivatástudat, lelkesedés, a frissen végzett, tehetséges tanítónő nem kellett sehova. Kezdként a harmincas évek nyolcezer állástalan pedagógusának táborába került, meg kellett alkudnia a körülményekkel. Bármennyire is vonzotta a vonalak, formák, színek világa, nem tanulhatott tovább. Ezekben az években mint szellemi szükségmunkás, a Városi Szegényügyi irodába járt, magántanulókat és gyenge diákokat tanított. Egy évet a Hatvani uradalom Mezőtúr Pusztakúria tanyáján házitanítóskodott, az intéző lányait oktatta. Hazatérve újra szellemi szükségmunkás lett. A hivatali munka mellett énekkarba, könyvtárba, francia nyelvvórákra járt.⁹

Somfai Jánoshoz sem volt kegyesebb a sors. 1913. szeptember 30-án Jánosházán született. Apai ágon német ajkúak voltak az ősei, édesapja ötéves korában tanult meg magyarul. A továbbiakban géplakatos lett, majd később is folyamatosan képezte magát. Édesanyja zalaszentgróti származású női szabó mester volt. A szülők három gyermeke közül egyedül János maradt életben, testvérei korán elhaltak.¹⁰ Erre az időszakra Somfai János így emlékezett vissza a naplójában:¹¹ „Születésemkor háború. Apámat mint közös hadsereg-vártüzért már a részleges mozgósításkor behívták. Házasodása után Anyukát lemondatta a régi megrendelőről, mert otthon akart ebédelni, fehér asztalnál. Az apa bevonulása után, kereső hiányában, teljes anyagi összeomlás. A Magyar utcai családi házat el kellett adni. Egy Nagy nevű földműves vette meg. Még emlékszem, hogy a tornácról balra nyíló konyha cementlapjait feltörve beállították a vályúk lábait. (...) Jött a Tanácsköztársaság. Lövöldözés, gyilkolás, rombolások. Aztán a romokon lassan meginduló új élet. Apám csak a munkával törődött, társai kizsákmányolták. Halála után (1929-ben) abbamaradt reáliskolai tanulóm.” (Jött a negyedik tüdőgyulladás is. Jánosházán végzett elemi és polgári iskolai tanulmányait a sümegi Állami Főreáliskolában folytatta akkor.) Somfai Jánost édesanyja irodalmi érdeklődése indította el a tanítói pályán. 1930-ban „féldíjasként” került a Pápai Tanítóképzőbe. Másodéves korában költöztek Pápara. Albérlőket tartottak, ő pedig diákokat korrepetált. Később az édesanya sokat betegeskedett. Fia kántor lett a kórházi kápolnában, emellett folytatta a korrepetálásokat is. Így apránként sikerült annyi pénzt összeszednie, hogy többé nem kellett ”kosztos diákokat” vállalniuk.¹²

1935-ben a kitűnő minősítéssel tanítói oklevelet szerzett Somfai Jánost így búcsúztatta Molnár Oszkár miniszteri biztos: „Gratulálok, fiam, de legalább két évig ne próbálgon pályázni tanítói állásra!”¹³ A miniszteri biztos jóslata, sajnos, igaznak bizonyult. Mint akkoriban annyian, ő sem kapott állást, még színjeles oklevéllel sem. 1935. novemberétől „szellemi szükségmunkás” lett városi megbízatással. Ez többnyire kiegészítő közszolgálati munkát jelentett, de úgy, hogy a nyugdíjjogosultsághoz szükséges minimális idő ne jöhessen össze. 1937. szeptember 27-től másodmagával mégis megbízást nyert a város polgármesterétől az akkor megnyílt tókeri (később: Munkácsy Mihály) elemi népiskolához, mint „helyettesítéssel ideiglenesen megbízott tanító”. Megbízása a véglegesek megérkezéséig, 1938. január 10-ig tartott. A további-

akban megint szellemi szükségmunkával és házi tanítással tartotta el magát és betegeskedő anyját.¹⁴

Együtt tovább az úton. A bakonybéli tizenhat év

Pados Mária Pápara hazatérte után a városi hivatalban és az énekkarban is találkozott a szintén szellemi szükségmunkás Somfai Jánossal. Egyikbe a szükség üzte őket, másikba a lélek szabadságvágya. 1938. őszén összeházasodtak. Hamarosan rájuk mosolygott a szerencse. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Jánost kinevezte egy kényszernyugdíjazott helyére, Bakonybélbe. Igaz, csak „helyettesítéssel, ideiglenesen megbízott” tanítónak. A rajzot, kézimunkát, más tárgyat gyakran a feleség tanította, fizetség nélkül. A férjet 1941-ben véglegesítették. Mária az 1946/47-es évben már hivatalosan is tanított. igaz, csak egy hadifogságban sínylő pedagógust helyettesíthetett. Rendes kinevezést csak az államosítás után, 1948-ban nyert. Ekkor már megvolt a nagyobb, három fiú és mellettük a járásképtelen anyósról is gondoskodnia kellett¹⁵. Nem csoda, hogy a továbbtanulásról szövögetett álmai egyre valószínűtlenebbé váltak.

János 1939-től kántortanító lett. Mint akkoriban általában a falusi tanítók, a község értelmiségi szolgáloja, mindenese volt ő is. Szívesen dolgozott a gondjaira bízottakért. Többek közt a helyi népművelés szervezője, a községi népkönyvtár kezelője, a község idegenforgalmi ügyintézője, a helyi hitelszövetkezet könyvelője is volt. Emellett természetrajzi és néprajzi gyűjtő, az országos sajtó és intézmények alkalmi tudósítója.¹⁶ Feleségével együtt rengeteget dolgoztak. A munkás hétköznapiak rendjébe azonban csakhamar beleszólt a háború. A tanító úr sok egyéb feladata mellé még a helyi leventecsapat parancsnoki teendőit is megkapta.¹⁷ Az 1944. november 6-án a falu határában lezuhant amerikai vadászpilóta pilótájának eltemetését is ő szervezte meg. Erről részletes feljegyzéseket is készített.¹⁸

Néhány nap múlva, háromgyermekes igazgatótanító léte, behívták katonának. Gyors és felületes kiképzés után, mint légvédelmi gépágyús tűzért 1945. februárjában kivezényelték Németországba. Harci cselekménybe szerencsére nem keveredtek. Francia őrizetbe kerültek, ahonnan eljártak dolgozni. A levitézlett tiszték így akartak a felszabadítóknál jó pontokat szerezni. Ezért is tartott egészen őszig a kintlét.¹⁹ A félig-meddig hadifogolyként eltöltött nyolc hónap

alatt ő is a magyar katonák veszélyes és tanulságos, sok keserű tapasztalattal járó életét élte. Ebből a korszakból származik csaknem 600 oldalas naplója,²⁰ amelyben szorgalmasan megörökítette a napi fontosabb dolgokat, a hasznosnak tűnő tapasztalatokat. A várva-várt hazatérésre szeptemberben került sor. A leszerelés hivatalos része Zircen zajlott. Onnan hazatérőben, nem messze a falutól, kis híján részeg orosz suhancok lövöldözésének esett áldozatául.²¹ Hazaérve nem sok jó fogadta. A háború nagyon megviselte családját és iskoláját. A fronton eltűnt a sógora. Apósa Pápa Sárkány utcai házáat egy bomba a földdel tette egyenlővé. Apósa, anyósa és egyik lányuk ott lelték halálukat. Az idegen katonák kirabolták az iskolát és a tanítói lakást. Összegyűjtött anyagai, kézíratai teljesen megsemmisültek.

A hazatérést követő időszakban rendkívüli erőfeszítéssel sikerült helyreállítani az iskola működését. A kifosztott országban semmit nem lehetett kapni. Az elpusztított szemléltető eszközöket, hála jó műszaki érzékének és gyakorlati tapasztalatainak, sajátkezűleg pótolta. Az anyagiak előteremtéséhez színieseményeket szervezett, összefogta a falu tenni akaró erőit. Munkájában mindvégig fáradhatatlan segítője volt a felesége.²²

1947. május 12-én Bakonybélben is megalakult az 1848–49. évi magyar polgári forradalom és szabadságharc 100. évfordulója tiszteletére a 48-as Emlékbizottság. Ennek feladata a következő évi évforduló megünneplésének előkészítése volt. Somfai János iskolaigazgató tagja volt a bizottságnak.²³ Hitvesével együtt mindketten kivették részüket az előkészületben és megvalósításában is.²⁴ Somfai János folyamatosan képezte magát. 1949-ben a pécsi főiskolán szaktanító képesítést, 1952-ben a Budapesti Állami Pedagógiai Főiskolán általános iskolai tanári képesítést szerzett. Emellett számtan, fizika, kémia-szakos szakfelügyelői megbízatást is vállalt. Fizikai szemléltetőeszközei országos kiállításon is szerepeltek.²⁵

Az 1954-es év sorsdöntő volt a Somfai család életében. A szellemi munka megítélésének javuló változása idején 500 Ft-tal emelték volna az apa fizetését, ha a hátrányos helyzetű Bakonybélben maradnak. A gimnáziumra érő gyerekek miatt azonban az anyagilag nehezebben kompenzálhatóbb megoldást választották. A Bakony szívében eltöltött 16 év után házvásárlási gonddal, kis fizetéssel Pápara költöztek.²⁶

A bakonybéli emlékek tükrében

Lakatos József fafaragó, az egyházközségi képviselő

lőtestület tagja 1938 őszén egy nap, a műhelyében dolgozott. Körülötte forgácsolómunkások, szerszámok, mint ahogy ez munka közben lenni szokott. Egyszer csak ugatni kezdett a kutya, váratlanul vendég tűnt fel az udvarban. A törékeny fiatalember hamarosan belépett a műhely ajtaján. Lakatos József felpattant ültéből, hívta a jövevényt a házba. Somfai János azonban nem fogadta el az invitálást. Letelepedett az egyik tuskóra, majd beszélgetni kezdtek. Ekkor derült ki, hogy ő az új tanító, szeretné, ha a kántorságot is megkapná. Bemutatkozni jött, s kéri, hogy Lakatos úr az egyházközségi gyűlésen, a kántorválasztásban őt támogassa. Aztán még hosszan elbeszélgettek családról, termésről, időjárásról és hasonlókról. Hamarosan kiderült, hogy a tanító úr járatos mindenben. Közvetlensége, szerénysége ugyancsak meglepte a korábbi kollégái idejében nem ehhez szokott vendéglátóját. Már ezekben a percekben eldőlt Lakatos József voksanak sorsa, s a későbbiekben örökre szívébe zárta a családot.

A megválasztás persze nem ment ilyen egyszerűen, mivel több jelölt is volt. Mindegyiküknek be kellett mutatnia tudományát a templomban, s be kellett mutatkozniuk az egyházközségi képviselőknek is. Mint ismeretes, Somfai János nagy fölénnyel győzött, 1939-től a falu kántortanítója lett. Megválasztása után hamarosan megkedvelték a falu lakói is. Akkor az iskola valóban a gyermekek második otthona volt, sőt még azon is túltett. A Somfai házaspárnak mindenre volt gondolja. A tanítás mellett szemmel kísérték a gyermekek egészségi állapotát is. Volt egy fiú, aki szívbetege született. Rá különösen vigyáztak, nehogy a szünetekben futkosással megerőltesse magát. A tanítói asztal fiókjában mindig volt lázmérő is. Ha valaki szokatlanul bágyadt, álmos, piros volt, Somfai János megmérte a lázát. Ha gond volt, cédulával küldte haza a tanulót. Leírta, mit tegyenek, mit adjanak neki. Azokban az időkben gyakran nem is volt orvos a faluban, lázmérő sem volt minden házban.

Amíg egészsége megengedte és ki tudott járni, nagyon szívesen beszélgettek az idősebb asszonyok Somfai János édesanyjával, aki szintén nagy tiszteletnek örvendett. Nemcsak a fia után járó tisztesség volt ez, nagyra tartották azért is, mert özvegyasszony léte re taníttatta a fiát.

Somfai János nagyon szerette a természetet. Emlékezetesek maradtak a tavasszal megrendezett Madarak, fák napi ünnepségek. Persze ezeken kívül is gyakran kimentek az erdőszélre, ha az idő megengedte, nagyobb sétákat is tettek. Megismerték, megfigyelték a növényeket, állatokat. S közben a tanulók is megszerették a természetet. Egy hosszabb túra al-

kalmával az is előfordult, hogy az egyik gyöngécske leánygyermeket a tanító úr a hátára vette. Úgy vitte az út végéig, hogy ne maradjon le a többiektől. Az iskolában fegyelem volt. A gyerekeket kiskoruktól fogva a felnőttek iránti tiszteletre nevelték. Mindenki tudta, kinek, hogyan illik köszönni. A háború előtt volt iskolai könyvtár. Tanító úr jól ismerte a diákjait, ismerte mindenki érdeklődési körét. Ennek megfelelően ajánlott mindenkinek a könyvekből. A rossz tanulókat délutánonként korrepetálta, mindenféle külön díjazás nélkül. Az iskolai munka mellett ő volt a takarékszövetkezet pénztárosa, 1940–45 között a Római Katolikus Kaszinó jegyzője is volt.²⁷ Bárki, bármilyen problémájával bátran fordulhatott hozzá tanácsért. Akin tudott, segített.

A háborús időkben Somfai János lett a falu leventeegyesületének parancsnoka. Amint a fiúgyerekek elvégezték az iskolát, azonnal beosztották őket leventének. Három csoport volt. Akik éppen kimaradtak az iskolából, a kiscsoportba tartoztak. A nagyobbak a középsőbe, a katonaság előtt állók pedig a nagycsoportba. A csoportoknak volt egy-egy felnőtt vezetője. Minden szerda délután voltak a leventeösszejövetelek. Jó időben kimentek a Száraz-Gerence völgyébe gyakorlatozásra, ami tornászásból, célba lövésből állt. Minden csoportnak más feladat jutott, a legnagyobbaknak a legnehezebb. Nagyon szép volt, ahogy végigvonultak a falun. Mindenkinek leventesapka a fején. Csoportonként, katonás rendben, énekelve mentek a zászló után. Hidegben, rossz időben az iskolában tartották a foglalkozásokat. A puskákkal, karbantartásával, elsősegélynyújtási ismeretekkel foglalkoztak. A tanító úr, mint mindenben, ebben is emberséges és megértő volt.

Késő ősztől farsang utójáig nagy divat volt akkoriban a színjátszás. Somfainé Pados Mária tanította be a fiataloknak a színdarabokat. Az ő irányítása alatt készültek el a jelmezek, színpadi díszletek. A játszott darabok közül a Falu rossza, Piros bugyelláris, Gyónási titok, Hári János, Pusztabíró, Parasztbecsület, Fehér Anna és a Gyimesi vadvirág voltak a legnépszerűbbek. A színi előadások hétvégenként szombat, vagy vasárnap este voltak. Egy darabot két-három alkalommal is eljátszottak, hogy mindenki megnézhesse. A színdarabosok a környékbeli falvakba is elmentek „vendégszerezni”. Cserébe az ottani színjátszók is bemutatták műsorukat Bakonybélben.

Somfaiék bakonybéli tartózkodásának utolsó éveiben érkezett a faluba dr. Kisfaludy György orvos és felesége Mária. Mindketten magas műveltséggel rendelkeztek. Az iskolaigazgató családjával hamarosan összebarátkoztak. A két Mária ötlete volt a bakonyi

famunkát bemutató múzeum gondolata, amely később meg is valósult.

A Bakonybéli plébánia Historia Domusában Palásthi Özséb plébános tollából az alábbi bejegyzés olvasható: „1950. április 30-ával Somfai János kántortanító és az általános iskola igazgatója a felmerült állampolgári nehézségek miatt megvált kántori állásától. A vasárnap nagymise végén a plébános mondott köszönetet munkásságáért, amelyet mindig a legnagyobb lelkiismeretességgel végzett. Az egyházközségi képviselőtestület ápr. 23-i határozatával a Somfai János és az egyházközség közötti munkaviszonyt megszüntnek nyilvánította, és ugyancsak köszönetét fejezte ki Somfai János igazgatónak.”²⁸

Már több, mint fél évszázada, hogy a Somfai-család elhagyta Bakonybél. Mint a fentiek is bizonyítják, emlékük még mindig elevenen él a falu időseinek tudatában. Mert a jót nem lehet elfelejteni.²⁹

Végleg Pápán

1954-ben a család visszaköltözött Mária szeretett szülővárosába. Somfainé a II. sz. leányiskolában (később: Hámán Kató Általános Iskola), férje a II. sz. fiúiskolában (később: Nagy László Általános Iskola) kapott állást.³⁰

A város kulturálódás terén előrelépést jelentett ugyan a családnak, de Mária dédelgetett terve, a továbbtanulás így sem valósulhatott meg. A család a négy fiúval és a járásképtelen anyóssal hatalmas terheket rótt rá. Az önkéntes továbbképzés, a nyári művésztelepek alkotó hangulata adták a fejlődés szálait, amellyel kötődött a művészethez, a művészvilághoz. A család, a férj, ilyenkor mellé állt. A nyári három hetek alatt kifőzdéből hozták a kosztot, s ha nehezen is, de ellátták magukat. Így ment ez nyolc nyáron keresztül. A többi hónapokban, amit a nagy család megengedett, az A. Tóth Sándor vezette pápai alkotókörben zajlott.³¹ Ezek mellett 1963-ban a műszaki ismeretek és gyakorlatokból szaktanítói oklevelet szerzett a pécsi Pedagógiai Főiskolán.³² 1965-ben végre megvalósult a nagy álom: negyven képpel (akvarellek és tollrajzok) első ízben mutatkozott be Pápa város nyilvánossága előtt a művész Somfainé Pados Mária.³³

János 1957-ben igazgatóhelyettes lett a II. sz. (később: Hámán Kató) leányiskolában.³⁴

Az ötvenes, hatvanas években és még egy ideig utána is pezsgő volt a városban a pedagógusok kulturális közléte, amelyben mindketten bőven kivették a részüket. Jártak a műkedvelő színjátszó körbe, ahonnan Sulyok Mária, Rákosi Szidi is indult.

Élénken működött a zenei élet, a kultúra a város érdeklődésének centrumában volt. Felkarolták a múzeumot, a műemlékvédelmet. 1986-ban még működött a Műemléki Albizottság, amely akkoriban annyira népszerű volt. Tóth Sándor a városi tanács elnökhelyettese soproni tanulmányi kirándulást szervezett a tagság részére.³⁵ Kiállítás kiállítást követett, amelyben természetesen Somfainé Pados Máriának is mindig helye volt.³⁶ Kifogyhatatlan energia szorult ebbe a törékeny asszonyba. Élete végéig rabja volt a kallódó és eltűnő tárgyak, szellemi értékek megmentésének. Pedagógusi tevékenységén kívül önkéntes néprajzi és helytörténeti gyűjtő, pápai lokálpatrióta, műemlékvédő, a honismereti mozgalom aktív résztvevője és nevelőként terjesztője volt. Ilyen irányú pályázatokon dolgozataival rendszeresen indult. A pápai múzeumba 1963-ban adott be először tárgyakat. 1980-ban 201. darabként az utolsót. 1964-ben kollégájával a megyei napilap hasábjain keresztül próbálták felhívni a figyelmet Nagy József pápai báb-
sütő elárvult műhelyének felszerelésére.³⁷

Közben a háború után született negyedik fiú is iskolába került. Bátyjai már az egyetemek padjait kopatták. 1986-ban így emlékezett erre vissza a férj:

„Megrongyoskodtuk a gyermeknevelést. Ebben a családban minden forint fillérből tevődött össze és minden fizetség kicsinek bizonyult.” Egy olyan háztartásban, ahol mind a szülők, mind a gyerekek nemcsak ételmet és ruhát, hanem szellemieket is igényeltek.³⁸

Somfai János egykori kántortanító létére nem kerülhetett előbbre a hivatali ranglétrán. Amikor Kiss Zoltánné, a Hámán Kató Általános Iskola igazgatója meghalt, helyettesként nem léphetett a helyére, mert nem volt párttag.³⁹ Nyilván ugyanezeknek volt tulajdonítható, hogy bár többször is felterjesztették megyei kitüntetésre, azt soha nem kapta meg.⁴⁰ Sőt 1972-ben egy szégyenteljes eseménynek volt elszenvedője. 1974-ben, nyugalomba vonulása alkalmával, búcsúbeszédében így emlékezett vissza erre:

„Mindig a harmóniára vágytam. Irtóztam a hangos vitáktól, mégis ebben az iskolában, kartárs részéről ért olyan hátbadöfés, amelyet igen nehezen vészeltem át.[...] A Népszabadság cikke bátorított fel arra, hogy az évi úttörő munkatervvel kapcsolatban felvessek egy gondolatot. Lényegében ugyanazt mondtam, amit Losonczi Pál székesfehérvári beszédében. Ezt kifogartva adta tovább feljelentőm, aki megőrizhette névtelenségét. A szégyenteljes rendőrségi feljelentés ürügyét az „Éljen augusztus 20, az alkotmány, az új kenyér és Szent István király ünnepe” tartalmú mondat képezte. A beszéd további részében említést tett arról,

hogy fia, Balázs az ELTE hallgatójaként magasrangú örmény és moldovai küldöttséget kísért tolmácsként magyar felsőoktatási intézményekbe. Az örmény küldött emlékül egy vörösréz domborművű ikon másolatot ajándékozott neki. Az emléktárgyon egy kódexből kilépett szent, a VII. században élt Komitász katolikosz, az örmény egyházi himnuszköltészet kiemelkedő alakja látható kereszttel, gyertyával. „Az örmény emberek büszkék ősi kultúrájukra és nem vetítenek vissza követelményeket a múltba. Tanulhatnánk tőlük!”⁴¹

Pados Mária 1970-ig tanított rajzot, gyakorlati foglalkozást, vezetett honismereti szakkört a Hámán Kató Általános Iskolában. Nyugalomba vonulása alkalmából nem kapott jubileumi jutalmat, azzal az indokkal, hogy nem volt meg a 30 évnyi munkaviszonya. (Mintha ő tehetett volna erről!) Köszönet, jó szó helyett pök-hendiséget kapott.

Férje 1974-ig volt az iskola igazgatóhelyettese. Nyugalomba vonulása után mindig talált magának elfoglaltságot. A Türr és az Acsády kivételével valamennyi középiskolában tanított helyettesként, egy ideig korrepetált is.⁴² Munkája mellett sokáig kántorkodott a bencés templomban és a kórházi kápolnában is.⁴³

Közben a négy fiú már kikerült a családi fészekből, mindannyian a szülők legdrágább örökségével, a becsületes, jószándékú ember és a tudás iránt érzett ernyedetlen tisztelettel.⁴⁴ György villamosmérnök, János vegyészmérnök, András építőmérnök lett. A szülők hivatását a legkisebbikük Balázs örökölte. Ő történelem, levéltár, orosz-szakon szerzett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. A Veszprém Megyei Levéltárban kezdett el dolgozni, s napjainkban is ott igazgatóhelyettes.

A Somfai házaspár a nyugdíjas éveiben is tevékeny maradt. Mária fáradhatatlanul gyűjtötte a régi értékeket, kutatott, jegyzetelt, magnófelvételeket készített. Tárgyait a Pápai Esterházy Múzeum, dolgozatait a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum, valamint a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár őrzi. 1979-ben a „Veszprém Megyéért” kitüntető jelvény arany fokozatát kapta a Hazafias Népfőrdő Pápai Bizottságának felterjesztésére helytörténeti és néprajzi munkássága elismeréséért.⁴⁵ Közben művészeti munkássága is kiteljesedett. Rangos kiállításai voltak. 1971-ben a Magyar Nemzeti Galéria is vásárolt képeiből. Neves szakemberek, többek között Szij Béla művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria osztályvezetője is elismeréssel nyilatkozott alkotásairól.⁴⁶ Mint ahogy mindenben, ebben is társ volt a férj, tanácsokat adott, segített, szerkesztett a saját munkája mellett. Munkával telve jöttek, mentek az évek. Közben nagyra nőttek az unokák, ők is sok-

sok örömet okozva nagyszüleiknek. Mária néni 1993-ban megkapta a „Veszprém Megye Érdemrendje” kitüntetést.⁴⁷ Rá két évre hirtelen elfogytak a napok. 1995. június 21-én nagy gyász szakadt a családra. János bácsi 57 esztendei házasság után váratlanul elvesztette gyermekei anyját, jóban-rosszban társát, élete párját.

Somfai János önzetlenségét, számolatlan túlmunkáját, újításait, csendes szorgalmát, szakmai eredményeit eddig nem becsülték meg. Végül a nyolcvanötödik életéve betöltése felé gyémánt fokozatú oklevélben részesült. Sajnos, ennek örömét a felesége elvesztése feletti fájdalom elvette. Magányos éveiben a betegség, és a mind némább elfeledtetés kínozza. Családtagjai szeretete mellett a munkája jelentett számára vigasztalást. Testi bajai ellenére szellemi ereje töretlen maradt. Figyelme mindenre kiterjedt, ami eljutott hozzá. Íróasztala mélyéről előkerült végre sok hányattatást megért háborús naplója, amelyet a rendszerváltás után már átgépelte. A hatszáz oldalnyi anyagot újra át kellett tanulmányoznia, közben kiválogatva a legértékesebb részeket a nyomdai közlés számára. 2001-ben, a Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok lapjain Somfai Balázs közzétételével napvilágot látott a naplóból összeállított szemelvénygyűjtemény.⁴⁸ A publikáció kissé felkeltette az idős pedagógus iránti érdeklődést, majd ennek lecsengése után ismét a szürke, de nem munka nélkül való mindennapok következtek. Somfai János jegyzetelt, rajzolt. Egy időben a bencés templom orgonájának műszaki különlegességeit vetette papírra. Hosszú, nehéz, de tartalmas élet után 2003. november 25-én tért örök nyugalomra. Feleségével együtt a pápai Alsóvárosi temetőben nyugszanak. A város képviselői sajnos elmaradtak a temetésükről, de a bakonybéli emberek szeretete utolsó útjukra is elkísérte őket. Mindketten sokat tettek a kultúráért, Pápáért, Bakonybélért. Alkotásaikban tovább él szellemük.

Munkásságuk

Az alkotó munka elsősorban a gyerekek között, a tanteremben valósult meg. A tanítás, az ezt megelőzően átgondolt és előkészített cselekvés befejezése. Somfaiék soha, semmit nem bíztak a véletlenre. Arra törekedtek, hogy a nevelés, az oktatás folyamata alatt mindig az ő akaratuk érvényesüljön, de úgy, hogy erről a tanítvány mit sem sejtjen, inkább úgy tudja, hogy ez az ő legnagyobb szabadsága.

Sohasem csak órákra készültek, hanem ugyanilyen következetességgel gyarapították ismereteiket, tökéletesítették módszereiket. Sokat olvastak és közvetlen kapcsolatot teremtettek az emberekkel.⁴⁹ Somfai Já-

nos értett a gépekhez és a műszaki rajzhoz. Az akkori zirci járásban igen sok újítását fogadták el. A második világháború után rajzolt tervei alapján Zahn-rendszerű padokat készíttetett a játékgárban. Öveges professzor példáját követve szemléltető eszközöket készített fából, kartonból, üvegből, hogy mindenkivel megértesse a legalapvetőbb fizikai és kémiai jelenségeket, törvényeket.⁵⁰ Fizikai szemléltetőeszközei országos kiállításon is szerepeltek⁵¹. Mindig nyitott szemmel járt a világban, s arra törekedett, hogy ismereteit, tapasztalatait másokkal is megossza. Ennek volt köszönhető a tanulmányom során már korábban említett 1953-ban megjelent, ritka légköri jelenségről szóló publikációja.⁵² Egy amerikai vadászpilóta tragédiájáról és háborús élményeiről szóló feljegyzései⁵³ értékesek a történettudomány szemszögéből is. Minden munkájában ügyelt a korrekt pontosságra, s másokat is arra ösztönzött.⁵⁴ Szerepe volt a felesége által elért eredményekben is. Amellett, hogy biztosította az alkotáshoz szükséges stabil, nyugodt családi háttérrel, értő tanácsadóként, szerkesztőként is kivette részét a munkából.⁵⁵

A Pápára költözés, 1954 nyara hozta meg Somfainé Pados Mária számára festőművészethez fűződő nagy álma beteljesülését. Ekkor, a pécsi művészteleppel vette kezdetét sajátos továbbképzése, amely nyolc alkalommal ismétlődött, s a ki nem bontakoztatott tehetséget tudatos törekvéssé érlelte.⁵⁶ Mint az előbbieken már említésre került: nagy segítséget jelentettek számára az A. Tóth Sándor vezette pápai alkotókörben szerzett tapasztalatai is.⁵⁷ 1955-ben gyűjteményes kiállításon mutatkozott be. 1963-ban Kéglné Kalmár Annával közösen rendeztek kiállítást. 1965-ben negyven képével már önálló tárlaton mutatkozott be a pápai Jókai Művelődési Központban. 1971-ben részt vett a Magyar Nemzeti Galéria Pápán rendezett gyűjteményes kiállításán. Erre az időre tehető az, amikor Szij Béla művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria osztályvezetője felfigyelt tehetségére. Ennek következtében került néhány képe a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonába. 1976-ban ismét önálló kiállítása volt a Jókai Könyvtárban. A következő évben a pedagógus művészek tárlatán vett részt. 1988-ban a Veszprémi Bakonyi Múzeum adott otthont újabb, akvarellekből álló, önálló kiállításának. Praznovszky Mihály megyei múzeumigazgató megnyitóbeszédében elragadtatással nyilatkozott arról, ahogy Pados Mária meglátta és saját lelki értékeivel gazdagítva képein visszatükrözte Pápa, s a Bakony rejtett szépségeit.⁵⁸ 1989-ben a pápai Pedagógus Művelődési Házban rendezett önálló tárlatában gyönyörködhetett a szépszámú érdeklődő. Élete utolsó ön-

álló kiállításának 1994-ben a győri Bartók Béla Művelődési Központ adott otthont. 2005-ben a Jókai Művelődési Központban rendezett posthumus kiállításán családtagjai és barátai tisztelegtek emléke előtt halálának tízéves évfordulóján.⁵⁹ Szij Béla művészettörténész 1971-es kiállításának megnyitó beszédében így summázta Somfainé művészetének lényegét: „...a szép keresése mellett ott volt és ott van művein a rend és az igazság keresése is. Az életben felismerhető szépet, a dolgokban, jelenségekben megmutatkozó esztétikumot olyan képi formába foglalta, hogy a festmény vagy a rajz a szép mellett, vagy a szépben a rendet, az igazságot is kifejezte, vagy annak a kifejezésére törekedett.

Ezzel az alkotói magatartással sok ember számára szerezhetett művészi élményt, illetve sok emberben keltette fel a műalkotások iránti érdeklődést. Különösen alkalmas volt ez az alkotói magatartás arra, hogy a bonyolult látástól még mentes gyermeki lelkület képzelő erejét az esztétikum felé terelje. (...) Úgy oltja be növendékeibe az esztétikai fogékonyságot, hogy az etikai, vagyis az erkölcsi, emberi magatartásbeli élménnyé is váljon, akkor még jobban elmélyült bennem a munkássága iránti elköteleződés.”⁶⁰ Somfainé Pados Máriának nemcsak művészetére, hanem egész életére is jellemző volt ez a szemlélet. Ő maga 1988-ban írt önéletrajzában így vallott erről Albert Schweitzer szavait idézve: „...bírom abban, hogy a jó, a szép győzni fog a butaság és gonoszság felett!” Ezt a hitvallást tükrözik Páparól megörökített utcaképei, portréi, tájképei, csendéletei, színkompozíciói, amelyek szerte a világban, kezdve Pápától, Veszprém megyétől, a Magyar Nemzeti Galérián át, még külföldre, egészen Algériáig is eljutottak.

A festés mellett másik szenvedélye kallódó szellemi és tárgyi emlékeinek megmentése volt. Önkéntes néprajzi és helytörténeti gyűjtő, pápai lokálpatrióta, a műemlékvédő és honismereti mozgalom aktív résztvevője és nevelőként terjesztője is volt.⁶¹ Erről tanúskodnak fennmaradt dolgozatai, publikációi is. Önálló művei: Adalékok a pápai műkedvelő színjátszás történetéhez (1930-1975.),⁶² pápai utcaképek (43 tollrajz és 9 festmény),⁶³ egyéb műveiből: A természet utáni tanulmány óráinak levezetése (vita-indító),⁶⁴ Értékelés és osztályozás a gyakorlati foglalkozásokon,⁶⁵ Képfestők Páparól,⁶⁶ Betekintés egy pápai kovácsműhelybe (részletek),⁶⁷ Munka, évek, események (Zotter Alajos pápai női szabó mester visszaemlékezéseiből),⁶⁸ Breuer Gyula kereskedő élményei a zsidóüldözés idejéből (1944-45),⁶⁹ Mentsük meg a pápai bábsütők, gyertyaöntők hagyatékát,⁷⁰ rajzai, monótipiai szaklapokban, esetenként hírlapokban

elszórva, 7 db képe együtt a Megyei Pedagógiai Körképben (1987).⁷¹

Somfainé Pados Máriának a Laczkó Dezső Múzeumban őrzött kéziratok

Belvárosi utcák, és házak képei Páparól – LDM Népr. A. Ltsz.: 10579-71.

Belvárosi utcák, házak és helynevek – LDM Népr. A. Ltsz.: 10577-71.

Képfestők Páparól – LDM Népr. A. l.sz.: 11922-83.

Munka, évek, események – LDM - Népr. A. Ltsz.: 11633-79.

Munkás, hétköznapiak. Bernáth Ferenc élete – LDM Népr. A. Ltsz.: 11623-79.

Népszokások, boszorkányok, babonás hiedelmek – LDM Népr. A. Ltsz.: 11090-74.

Nyelvjárási szókinccs Páparól és környékén – LDM Népr. A. Ltsz.: 11924-82.

Somfainé Pados Máriának a pápai Jókai Mór Városi Könyvtárban található kéziratok munkái

Betekintés egy pápai kovácsműhelybe. – JMVK Helyism. K. Ltsz.: M082.

Cikkek, illusztrációk – JMVK Helyism. K. Ltsz.: D450.

Dél János fafaragó pásztor élete és munkássága – JMVK Helyism. K. Ltsz.: M360.

Helyismereti gyűjtés – JMVK Helyism. K. Ltsz.: M361.

Katula Gyula bábsütő, mézeskalácsos és viaszöntő mester visszaemlékezései – JMVK Helyism. K. Ltsz.: M094.

Szülőföld vonzásában – JMVK Helyism. K. Ltsz.: M145.

Zotter Alajos pápai női szabó mester visszaemlékezéseiből – JMVK Helyism. K. Ltsz.: M372

A Hámán Kató Általános Iskola helytörténeti szakköre nevében beadott pályamunkákra is sok energiát fordított. A szellemi értékek megmentése mellett fokozottan ügyelt a tárgyi emlékek megőrzésére. A pápai Gr. Esterházy Károly Kastély- és Tájélmúzeum gyűjteményébe a következő 201 db tárgyat és 12 db iratot juttatta el:

1963. 3 db vegyes tárgy, köztük egy olajtartó – Ltsz.: 63.171.1.

1965. 4 db szépen faragott sétatábla Ltsz.: 65.118.1.-

- 65.212.1., 27 db. vegyes tárgy. 25 db cserép-kályha elem – Ltsz.: 65.117.2-26. Tőle származik a múzeum pipagyűjteményének jelentős része összesen 85 db cseréppipa és 1 tajtékpipa – Ltsz.: 65.122.1-65.124.1. ugyanebben az évben még 13 db-os kötélverő felszerelés – Ltsz.: 65.105.1-65.105.13.
1968. festett mintás falvédő – Ltsz.: 68.42.1.
1970. Kiss György cipész műhelyéből származó 33 db szerszám – Ltsz.: 70.12.1.-70.12.21.
1975. 12 db vegyes irat. Köztük igazi gyöngyszemek: 6 db mézeskalácsos irat, valamint a Geiling mézeskalácsos család fényképe vásári sátra előtt – Ltsz.: 75.154.2.-75.154.5., 75.154.8.-75.154.12. Nagy kincs a Stankovics István cipész és Meszlényi Anna között 1896-ban kötött házassági szerződés – Ltsz.: 75.154.7.és Meszlényi Annának ugyancsak ebből az évből származó mórving levele – Ltsz.: 75.154.7.is.
1980. 8 db ruhanemű – Ltsz.: 80.46.1.-3-80.46.9. és

1 db slingelt, lapos hímzéses díszpárna – Ltsz.: 80.46.4.

Mindezt teljesen ingyen, térítés, viszonzás nélkül adta a múzeumnak.

Somfai János halálát követően 2005. őszén a család szintén a múzeumnak adományozta a Somfai házaspár összegyűjtött kincseinek jelentős részét. Ez pillanatnyilag beletárolás, feldolgozás alatt van. Sajnálatos, hogy Somfai János nem egy remek szemléltető eszközéről (például a valaha működőképes fűrészgép makettéről) le kellett mondanunk. Az eltelt évtizedek alatt a tárolásukra használt nedves pincében olyannyira tönkrementek, hogy némelyikük már az első érintésre darabokra hullott, szétporlott.

Somfai János feljegyzéseinek jelentős része a háború alatt megsemmisült, másik része nem nyert publicitást. A munkásságukról most alkotott kép, tehát nem lehet teljes, mégis főhajtásra készíttet bennünket ennek a két nem mindennapi embernek az emléke előtt.⁷²

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- CZIRÓK 2005 = CZIRÓK V.: Emlékezés Somfainé Pados Máriára. Pápai Kristály, Pápa 2005. ősz/tél
- G. JÁGER 2005 = G. JÁGER T.: In memoriam Somfainé Pados Mária festőművész. Pápai Kristály, Pápa, 2005. ősz/tél
- JMVK Helyism. K. = Jókai Mór Városi Könyvtár (Pápa) Helyismereti Különgyűjtemény
- Ltsz = leltári szám
- LDM Népr. A = Laczkó Dezső Múzeum Néprajzi Adattára
- MÁRKUS 1986 = MÁRKUS Z.: Somfai János – Somfainé Pados Mária. Megyei Pedagógiai Kőrkép 16/4. Veszprém 1986. 33–38.
- PADOS-VÁRNAGY 1964 = PADOS M. – VÁRNAGY M.: Mentsük meg a pápai bábsütők, gyertyaöntők hagyatékát! Napló 1964. V. 6. 6.
- PAPP 1998 = PAPP E: A nyolcvanötödik mérföldkőnél. Pápai Hírlap, 1998. X. 20. 1 + 4.
- PRAZNOVSZKY 1988 = PRAZNOVSZKY M. megnyitóbeszéde a Bakonyi Múzeum kiállításán 1988. márc. 31-én.
- SOMFAI 1992 = SOMFAINÉ P. M.: Pápai utcaképek. [SOMFAI B.]: Előszó Pápa 1992. 5–10.
- SOMFAI 1993 = SOMFAI B.: Adatszolgáltatás a Kisalföldi Művészek Lexikona számára 1993 – kézirat
- SOMFAI 1995 = SOMFAI B. Adatok a Pápai Pedagóguslexikon számára – kézirat, 1995. XI. 22.
- SOMFAI 1998 = A nyolcvanötödik mérföldkőnél. 1998 – kézirat
- SOMFAI 2006 = id. Somfai János igazgatóhelyettes nyug-

díjba vonulása alkalmából iskolája, a pápai Hámán Kató Általános Iskola nevelőihez intézett búcsúbeszédéből. (1974) kézirat

SOMFAINÉ 1986 = SOMFAINÉ P. M. Sopronban jártunk. Napló 1986. XI. 20. 5.

SOMFAINÉ 1988 = SOMFAI J-né Önélettrajz, 1988 – kézirat

SOMFAI 2001 = SOMFAI J.: Háborús napló (1944-45) szemelvények. Közzétette: Somfai, Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok, Veszprém 20. 2001. 36–71.

SZABÓ 1965 = SZABÓ aláírással fénykép Napló, 1965. nov. 16. 4.

SZÍJ 1971 = SZÍJ B. kiállítás megnyitója SOMFAINÉ P. M. kiállításán 1971 – kézirat

TOLDI 2005 = [TOLDI É.] (té): Megharcolta az életet és helytállt. Napló 2001. IV. 23.

TUNGLI 2003 = [TUNGLI GY.] Búcsú a neves néptanítótól Somfai Jánostól. Pápa és Vidéke I/35 (2003. XII. 4.) 6.

VÁSÁRHELYI 2003 = [VÁSÁRHELYI A.] Id. Somfai János bakonybéli kántortanító népiskolai igazgató (1913–2003) Borostyán – Kút, Bakonybél 2003/4. 16–17.

VERESS 1991 = VERESS D. CS.: A 268–286. sz. vadászpilóta nem tért vissza. Múzeumi Diárium [4.] Veszprém 1991. 53–55.

VERESS 2000 = VERESS D. Cs.: Bakonybél története. Veszprém 2000

VESZELY 1992 = VESZELY L.: Fénylő gömbök vonzásában. Napló 1992. IV. 28. 5.

- 1 SOMFAINÉ 1988. 1.; VESZELY 1992. 5.
2 SOMFAI 1995; SOMFAINÉ 1988. 2.
3 SOMFAI 1992. 4.
4 G. JÁGER 2005. ősz/tél
5 SOMFAI 1993. kézirat; SOMFAINÉ 1988. 3.
6 SOMFAINÉ 1988
7 MÁRKUS 1986. 33.
8 CZIRÓK 2005. ősz/tél
9 SOMFAINÉ 1988
10 TOLDI 2001. 8.
11 SOMFAI 2001. 38.
12 PAPP 1998. 4.
13 MÁRKUS 1986. 33.
14 SOMFAI 1998 – kézirat
15 MÁRKUS 1986. 35.
16 SOMFAI 1998 – kézirat. Az országos tudósítói munkára jó példa a Magyar Meteorológiai Társaság és az Országos Meteorológiai intézet Időjárás című lapja 1953. márc./április számában megjelent Érdekes halo-jelenség Bakonybéli című cikke, amelyben rajzzal is illusztrálva mutatott be egy ritka fénytűneményt.
17 Hasprai Vilmos szóbeli közlése 2006.
18 Ezt közli: VERESS 2000. 167–169., valamint: VERESS 1991. 53–55.
19 SOMFAI 1998 – kézirat
20 SOMFAI 2001. 37–61.; közzé tette: SOMFAI J.: Háborús napló (1944–45), naplójának részleteit.
21 Somfai J. szóbeli közlése 2001
22 SOMFAI 1998 – kézirat
23 VERESS 2000. 203.
24 Hasprai Vilmos közlése.
25 SOMFAI 1998 – kézirat
26 MÁRKUS 1986. 36.
27 VÁSÁRHELYI 2003. 17.
28 VÁSÁRHELYI 2003. 17.
29 Saját gyűjtésem. Adatközlőim voltak: Bauer Pálné (1931), Bertalan Antal (1926), Birnbauer Istvánné (1927), Hasprai István (1924), Hasprai Istvánné (1936), Hasprai József (1901–1980), Hasprai Józsefné (1907–1994), Hasprai Olga (1936), Hasprai Vilmos (1929), Izsa László (1927), Lakatos József (1872–1964), Németh Gyuláné (1935)
30 SOMFAI 1993; SOMFAI 2001. 37.
31 VESZELY 1992. 5.
32 MÁRKUS 1986. 36.; G. JÁGER 2005. ősz/tél
33 SZABÓ 1965. 4.
34 SOMFAI 2001. 37.
35 SOMFAINÉ 1986
36 VESZELY 1992. 5.
37 PADOS-VÁRNAGY 1964. 6.
38 MÁRKUS 1986. 34.
39 PAPP 1998. 4.
40 TOLDI 2001. 8.
41 SOMFAI 2006
42 PAPP 1998. 4.
43 Id. Somfai János szóbeli közlése 2001
44 MÁRKUS 1986. 33.
45 SOMFAINÉ 1988. 3.
46 SZÍJ 1985
47 SOMFAI 1995
48 SOMFAI 2001
49 MÁRKUS 1986. 36.
50 MÁRKUS 1987. 37.
51 SOMFAI 1998. 2.
52 Időjárás: 1952/7.
53 VERESS 2000. 167–169.; VERESS 1991. 53., 55.; SOMFAI 2001. 36–71.
54 TUNGLI 2003. (XII. 4.) 6. is erre utal nekrológiájában.
55 VESZELY 1992. 5.
56 MÁRKUS 1986. 36.
57 VESZELY 1992. 5.
58 PRAZNOVSZKY 1988. 3.
59 Somfai Balázs adatközlése, 2006
60 SZÍJ 1971. 2.
61 SOMFAI 1995. Idézte a 7. oldalon is.
62 Jókai füzetek 1. Pápa 1988. 65. + mellékletek.
63 Jókai füzetek 5. Pápa 1992
64 Rajztanítás, Budapest 1962/6.
65 Gyakorlati foglalkozás Budapest 1970/2.
66 Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok, Veszprém 15. 1993. 75–101.
67 A Pápai Ipartestület emlékkönyve. Pápa 1996. 158–163.
68 Emlékkönyv a Veszprém Megyei Múzeumok Baráti Köre 10 éves fennállására. Veszprém 1989. 43–45.
69 Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok, Veszprém 21. 2004. 111–116.
70 Várnagy Mihállyal közösen írt cikke a Napló 1964. V. 6. 6-ról.
71 Veszprém, 1986. 4. szám
72 A dolgozat során fel nem használt, szintén róluk szóló irodalmak: HUSZÁR J.: Az alma mater vonzásában Napló 1980. nov. 1.; NEMES R.: Somfainé Pados Mária tanárnő nyugalomba vonult. Gyakorlati foglalkozás Budapest, 1971./5.; BALOGH Ö.: Egy pedagógusélet summázata „Mi plecsniket nem kaptunk. Napló, 1989. XI. 11.; PATKA L.: Somfainé Pados Mária pedagógus, festőművész. Megyeházi tudósítások. Veszprém 1993./3.

Dolgozatom elkészítésében segítségemre voltak:

Somfai Balázs levéltáros, aki rendelkezésemre bocsátotta a szüleiről összegyűjtött publikációkat, valamint a velük kapcsolatos kéziratait. Lektorai véleményével is segítette munkámat. A családi fotókat bátyja Somfai János vegyész mérnök kölcsönözte. Az adatok összegyűjtésében Ács Anna muzeológus, valamint Lukács Borbély Imréné, Sági Istvánné, Vonnák Andrea múzeumi munkatársaim és Hauber János restaurátor működtek közre. Hálás vagyok a kapott információkért fentebb már név szerint feltüntetett adatközlőimnek, különösen családom tagjainak: Lakatos Józsefnek, Hasprai Józsefné Lakatos Teréznek, Hasprai Józsefnek, anyámnak Hasprai Olgának és bátyjának Hasprai Vilmosnak, aki apám korai és tragikus halála után a gondjaiba vett. Az ő elbeszéléseik tették lehetővé, hogy e két rendkívüli embert már kora gyermekkoromban megismerhettem. Jóllehet, személyesen csak jóval később állt módomban találkozni velük. Valamennyiüket köszönet illeti.

WITH HEART AND SOUL AND HONOUR
OBEISANCE TO A TEACHER COUPLE THAT IS NOT BORNE ANY MORE IN TODAY'S WORLD

János Somfai and his wife, Mária Pados were teachers who set a good example with their whole lives. Both of them are from families dealing with trade. They studied to be teachers, but because of the lack of positions, they had to start their careers with doing intellectual relief work and private tutorship. In 1938, they went from Pápa to a little village in the Bakony, Bakonybél. After a small uncertainty the man became head-master and cantor. Her wife worked next to him without payment, and she also carried the burden of their family that was getting bigger and bigger. They were the intellectual general servants and lanterns of the village for 16 years. During that time, they lived through the Second World War and the service of the husband in the army. After his return, they had to restore the school that was totally broken into pieces, and their home as well. Then they started a new life on the ruins. In 1954, they moved back to Pápa in favour of their four sons' schooling. The couple joined in the cultural life besides work as well. The wife finally had the opportunity to train herself in the art of painting besides her teaching work. Her innate talent quickly unfolded. Exhibitions followed exhibitions, her pictures got even into the Hungarian National Gallery. Besides teaching and painting,

she still had energy to do many other things as well. She was a voluntary field-worker of ethnography and local history, a protector of history buildings, and also an active participant of the movement of the knowledge of her country, and as a teacher she also popularised it. She created things of abiding value in all fields. Her two independent books and her many publications were published. Her scientific papers are preserved in Laczkó Dezső Museum in Veszprém, and in Jókai Library in Pápa. She gave 201 objects and 12 documents to the Museum of Pápa as presents. Soon after their returning to Pápa, her husband became the deputy headmaster of the school. He also worked as a school-inspector in the subjects of Maths, Physics and Chemistry. His educational and visual aids that he made with his own hands appeared in national exhibitions as well. His diary of war and remembrance written with literary fastidiousness was published in his old age.

The Somfai couple brought up their all four sons to be university men. After their pensioning they still worked without stop. Their lives and work set a good example, the aim of my essay was to summarize them and to show respect towards these people.

1. ábra. Negyedéves képzősök a pápai Zárdában (1930). Pados Mária az első sorban balról a harmadik (sötét matrógalléros ruhában)
Figure 1. Fourth-year students in the Convent School of Pápa (1930). Mária Pados is the third one from the left in the first row (In a dark dress with a sailor collar)

2. ábra. Iskolás csoportkép, középen Somfai Jánossal. Bakonybél, 1938, vagy 1939
Figure 2. Group picture from school with János Somfai in the middle. Bakonybél, 1938 or 1939

3. ábra. 1942 körül Bakonybélben. Somfainé Pados Mária gyermekével a karján, mellette jobbra a húga és id. Somfai János édesanyja

Figure 3. Around 1942 in Bakonybél. Mária Somfainé Pados with a child in her arms, on her right side her sister and János Somfai Sr.'s mother

4. ábra. Családi kép 1963-ból. A fiúk balról: György, András, János, Balázs

Figure 4. Family picture from 1963. The boys from the left: György, András, János, Balázs.

5. ábra. A Somfai házaspár 1963-ban
Figure 5. The Somfai couple from 1963

6. ábra. 1979-ben az unokák egy részével
Figure 6. In 1979 with some of their grandchildren

7. ábra. 1994-ben készült kép
Figure 7. A picture taken in 1994

8. ábra. Fából, kartonból, pléhből id. Somfai János által készített mérleg. (A Gróf Esterházy Károly Kastély- és Tájélmúzeum tulajdona. – Ltsz.: Gy. 2005.45.46. – állományba vétele folyamatban)
Figure 8. A pair of scales made of wood, card and tin by János Somfai Sr. (It is in the possession of the Esterházy Museum. Inventory number: GY. 2005.46., its registering is in progress)